

FARIZEUS NIKODÉM KOMENTUJE FRAGMENTY JANOVA EVANGELIA

Kázání ze soboty 2.4.2016 – br. Roman Mach

Úvodem.

Když jsem četl kázání C.S. Lewise, uvědomil jsem si s překvapením, že jsou sice hluboce sycena Písmem, avšak ne tou cestou, na kterou jsme zvyklí my – tj. citováním a výkladovým rozbořením. On rovnou zpracovával témata, ale vnímavý posluchač a čtenář rozpoznali, že se tak děje na základě hlubokého pochopení Písma, že je to taková nepřímá expozice – tedy výklad prostřednictvím jiné literární formy, řekněme eseje.

Snad mi tedy dnes vyjimečně dovolíte něco podobně netradičního. Dnes ráno jsme s některými z vás studovali ono duchovní drama dvou komunit v Janově evangeliu, krok za krokem, text za textem. Nyní bych vás všechny chtěl pozvat k něčemu podobnému, ale jiným způsobem – převyprávěním. A k tomu se potřebuji přechodně literárně vtělit do jiné postavy – do postavy učeného muže, který vůči Ježíši učinil vstřícné gesto, a přeče reprezentoval v zápasu dvou komunit onen nepřekonatelný rozdíl. (Převtělení do Jana byste mi neuvěřili... :)

Janovo evangelium jako celek skutečně odráží smutný zápas komunity Janovy, která k Ježíši říká své mohutné duchovní ANO, a vlivné skupiny farizeů, kteří k témuž Ježíši říkají své zásadní NE. Tento zápas dospěl až k vyloučení některých Janových bratří ze synagogy, tedy do krajnosti. Na pozadí tohoto pnutí se u Jana objevují velmi výrazné formulace, adresované právě této vymezené skupině odpůrců.

S hlubokou sympatií k oběma stranám bych dnes rád nechal plně vynít duchovní rovinu a sílu (pod povrchem) tohoto zápasu, tedy střet mezi dvěma výraznými pojetími Boha, zbožnosti a duchovního poznání vůbec, jak to zřejmě zamýšlel i Jan. Pokud tedy dovolíte (a nebude vás to svou formou příliš rušit), v příštích okamžicích zde tedy budu stát jako umírněný, avšak přesvědčený farizeus z 1. století – a tak mi musíte prominout sílu mých výroků – jinak totiž nad svým čtením Tóry k vám křesťanům hovořit nemohu... :)

Představení vyprávěče.

Jako Nikodém musím napřed něco říci o sobě. Víte, byl jsem vychován v prastaré přísné, ale vlídné tradici. Věříme, že Hospodin s námi ze své milosti uzavřel smlouvu a my svou poslušností v této milosti zůstáváme. Všimli jste si, čím Písmo začíná? Oddělováním – světla od tmy, dne od noci, dobrého od zlého. Žádná neutrální půda mezi tím, vidíte? Naše paradigma je od počátku rozdělující. Naše náboženství je od samého počátku budováno jako oddělené. Pevné rozdělující hranice jsou přitom zakotveny už v Tóře. My jsme je ovšem – obzvláště po babylonském zajetí – zesílili a opevnili. Náš svět je přesně zmapován a bezpečně rozdělen. Víme, kam patříme my věrní a kam patří lid země, tedy hříšníci a celníci.

Rozpoznali jsme ovšem radikalismus ještě oddělenějších skupin. Předně esejců s jejich učením o válce Synů světla proti Synům tmy. Možná to nevíte, ale nazývali nás společenstvím Belialovým. Ale byli zde i jiní apokalyptici a radikálové. Nedopřáli jsme jim vlivu na lid.

A pak vystoupil Ježíš a brzy za ním šly nevědomé zástupy. Opravdu jsme měli uvěřit, že teď, po dlouhých staletích uchovávaní naší víry a tradice v co nejčistší možné podobě, nám

Bůh skrze jednoho laického učitele vzkazuje, že všechno je jinak? A že bez něj se prostě neobejdeme?

Když mezi námi hovořil Ježíš, měli jsme už hlavní slovo, ale sféra vlivu byla více rozdělena. Po té nešťastné válce s Římany už bylo situace jiná. Chrám v Kumránu byl zničen a s ním se vytratili i esejci. Náš chrám ovšem také zmizel, a s ním i kněžská skupina, což ještě více oslabilo saduceje. Prakticky všechna odpovědnost a tím i veškerý vliv zůstaly nám – farizeům.

Neodchylujeme se v poslušnosti Tóře. Váš Pavel z Tarsu o tom sice napsal podivuhodné věci, ale o něm dnes hovořit nechci. Chci hovořit o těch, s kterými jsme my, farizeové, zápasili ohledně Ješuy z Nazareta – o Janovi a jeho komunitě. O těch, kdo řekli, že bez Ježíše není možné následovat Boha, ba ani ho poznat, a to dokonce ani nad Písmem, a trvali na tom. O těch, které jsme proto dříve nebo později vylučovali ze synagógy a tím i ze společenství Izraele.

Milost namísto milosti.

Jan napsal: 1:16 *Z jeho plnosti jsme byli obdarováni my všichni milostí namísto milosti. 17 Neboť Zákon byl dán skrze Mojžíše, milost a pravda se stala skrze Ježíše Krista. 18 Boha nikdy nikdo neviděl; jednorozený Syn, který je v náruči Otcově, nám o něm řekl.*

Boha nikdy nikdo neviděl – svatá pravda, ale my máme tisíciletou tradici Písem a jejich studia. O Bohu víme opravdu mnoho, první i poslední, a jeho vůle se nám nejjasněji zjevuje v Tóře. Jenže tenhle Jan říká něco úplně jiného: jeho Ježíš o nás říká, že jsme nikdy neslyšeli Boží hlas ani nespátřili jeho tvář (5:37); že s Bohem se – považte – kdysi setkal Mojžíš a my po staletí neseme a předáváme tuto tradici, která byla živá před více než tisícem let. Tím vlastně říká, že máme Boha nikoli z druhé, ale ze 77. ruky, že o něm jen hovoříme, zatímco Ježíš jej zná jako svého Otce... (8:14; 19; 54-55...). Vy křesťané našťestí obvykle nechápete, jak to Jan myslel – ale já to vím. Pro něj a jeho komunitu je totiž tento Ježíš novým, dalším *zjevením Božím*.

V našem pojetí je opravdu obtížné představit si, že by se judaismus mohl zaměřit takto osobně – tj. namísto Tóry na osobu. Ale pro něj je tento Ježíš někým a něčím, co jim svítí na všechno ostatní a – považte – dokonce i *na Písma*. V něm podle Jana – což vůbec nechápu – přišla *nová Boží milost*, která se postavila na místo té dřívější, ne-li dokonce ještě výše, což by jistě tvrdil váš Pavel z Tarsu. My jsme tedy prý Boha nepoznali – zatímco Ježíš je zde popisován jako nositel jeho přítomnosti (3:11; 7:28-29; 8:19; 8:55; 14:7...) – čímž se on sám opravdu netajil.

Janův Ježíš kdesi dokonce říká *Zkoumáte Písma a domníváte se, že v nich máte věčný život... ale ona svědčí o mně... Ale vy nechcete přijít ke mně, abyste měli život* (5:39-40). Ó, vy pomýlení křesťané: čtete tento text a domníváte se, že Jan takto směrem k nám říká, že bychom si měli ta Písma přečíst trochu lépe, a toho vašeho Ježíše bychom tam našli. Jenomže on říká něco mnohem horšího. Říká, že *ani s Písmem v ruce nemáme – bez něj – duchovně život*. Říká, že bez Ježíše – míněno bez *duchovního rozpoznání zjevení v Ježíši* – čteme i samotná Písma nesprávně a dokud Ježíše nerozpoznáme tak jako on, tudíž se to nezmění. Teprve ve světle Ježíšova zjevení se nám prý rozkryjí i Písma samotná a budou svědčit o něm! (Jinak je to prý pouze "naš zákon"... (8:17; 15:25 a jinde...)).

Vždyť Jan se ani příliš nenamáhá – na rozdíl od jiných vašich autorů – prokazovat Ježíše jako *Mesiáše z Písma*! Když ale zvážíme, co už jsme řekli, vlastně není divu. Jeho Ježíš sice

činí sedmero znamení, ale ta zřejmě jen odkazují zpět k němu samému, jako vizitky obracejí pohled a pozornost k jeho osobě. On pak teprve *rozpoznání jeho samotného nazývá novým narozením*:

1:12-13 *Těm pak, kteří ho přijali a věřili v jeho jméno, dal moc stát se Božími dětmi. Ti se nenarodili, jen jako se rodí lidé, jako děti pozemských otců, nýbrž se narodili z Boha.*

Tak tedy nové narození...

Když jsem se tehdy za Ješouu z Nazareta vydal, chtěl jsem, jak víte, zapříst vstřícný učitelský rozhovor. Přicházel jsem v míru, dokonce s jistým uznáním – vždyť my jsme ta jeho znamení také viděli (3:1-2).

Ale tento Ježíš... Víte, nebylo snadné mu čelit. On byl něco jako "silná či mocná přítomnost". Lidé se v jeho blízkosti chovali zvláště. Jako by je vtahoval – považte, pouhou přítomností. Jedni tedy byli takto vtahováni. Hleděli jsme na to s jistým zoufalstvím. Jiní nevěděli, co si s ním počít, a tak chodili v zástupu za ním v domnění, že se jim to ujasní. A pak jsou zde ti, kdo mu čelili, což se týká předně nás, nad Písmy vzdělaných farizeů.

Měli byste ale vědět, že právě na tomhle bylo něco zvláštního. Já sám patřím, jak víte, k umírněným. O Ježíši jsme s ostatními dokázali někdy hovořit i věcně, pokud jsme byli sami mezi sebou. Jiné to ovšem bývalo, když jsme se setkávali s ním. Totiž, té jeho *přítomnosti* bylo obtížné skutečně čelit. Čtete někde u svých pisatelů, že by někdo řekl Ježíši jen tak věcně a nezučastněně "Mistře, já s tebou sice nesouhlasím, ale nic ve zlém, prostě se v důležitých věcech nesejdeme"? Tohle nešlo. Jednak si zvláště moji radikálnější kolegové uvědomovali, že spor je příliš zásadní a riziko příliš velké. Vždyť on se rouhal. Jednak, a to je právě to důležité, jemu se takhle čelit nedalo. Kdo s ním chtěl nesouhlasit, jako by musel vyvinout zvláštní úsilí, cosi jako protitlak – a tak i moji učení bratři říkali v Ježíšově přítomnosti věci tak výrazně a ostře, jak jsme na to u nich nebyvali zvyklí.

Navíc zde ovšem bylo to jeho pojetí nového zjevení. Znovu se narodit? Já vím, co tím Jan chce říci: že to je jakási úplná proměna, která zasáhne celého člověka, že je to z Ducha a že pak vidíte všechny věci jinak, Ježíšem počínaje... Takže už chápete, že tahle debata nemohla dobře dopadnout. Já chtěl hovořit tak, jak jsme my (ale i vy) zvyklí – předložit rozumnou a rozumovou úvahu nad Písmem. On žádal tento duchovní pohled, "výklad Duchem", tuto proměnu, kterou Tóra, pokud vím, nikde nežádá... A tak když jsem řekl "Mistře, my víme...", je mi už dnes jasné, že jsem ani nemusel pokračovat. Neboť on neočekával toto rozumové vědění nebo názor. On vyžadoval to zdůrazňované "nové narození."

Znamení imanence.

Zmínil jsem už Ježíšova znamení. Byla stejně mystická jako celé Janovo vylíčení Ježíšova učení a působení. Neboť vše, co chce Boha *zakoušet, setkávat se s ním, znát jej, přebývat s ním* (to jsou Janova slova!) – to vše je mystické, nebo snad ne? To první znamení se podle Jana odehrálo v Káně Galilejské. Sláva Boží jako neviditelná vnitřní proměna, kterou lze postihnout pouze duchovním vhladem?

Naše tradice je v tomto ohledu praktická a stojí nohama na zemi. Ano, měli jsme vedle proroků i své mystiky. Jedni přemýšleli o Boží zosobněné moudrosti, jiní si vizualizovali Boží slávu nad prorockými texty.

Ale tohle – Bůh představený plně jako *imanence*, skrytá vnitřní přítomnost, kdykoli a kdekoli... Kterou může nést i vybraná osoba... S kterou se lze setkávat nebo mít dokonce společenství... To je neortodoxní, ale svým způsobem geniální...

Nyní tedy můj apel.

Já jsem farizeus. Vy jste ale adventisté a přihlásili jste se k SZ, ba dokonce k Tóře – a to dává jistou naději. Nedávno jsem dokonce slyšel jednoho z vašich řící na adresu nevěřících na jeho pracovišti: "Já je musím podřídit Zákonu!" Neumíte si představit, jak se mé srdce učitele Zákona zaradovalo. Ještě štěstí, že u toho nebyl ten váš Pavel z Tarsu – jistě by kvůli tomu napsal další kontroverzní dopis.

U vašeho vyznání spoléhám ještě na jedno – a sice, že se vám dříve nebo později přihodí to, co nám. Totiž že se z původního živého hledání a duchovního setkávání s Bohem časem stane určitá klidná a bezpečná rutina. Čtete Písmo a plníte si povinnosti. Řídíte se svou mapou a vytyčenými hranicemi. Prostě "víte své", podobně jako my názorově víme své. "My víme..." Srovnáte si v hlavě i to, že na počátku jste byli přijati z milosti a nyní se už v této milosti udržujete *pouhou svou poslušností*. Jste si vědomi své identity a oddělenosti. Vždyť na věrných a spravedlivých stojí svět.

A proto už možná nehledáte ospravedlnění z milosti a víry v šedivé každodenní zkušenosti – a už vůbec ne nějaké mystické Boží přebývání (či společenství), světlo ve kterém není tmy, agapé, která nezná strach, nebo výklad pravdy z Ducha – tedy všechno to neuchopitelné, o čem tolik mluví Jan a jeho lidé. A pak už je s vámi mnohem snazší řeč.

A tak si tedy duchovně vyberte.

Bud'to budete mít v rukou přepevnou Tóru a její *tradiční* světlo, a to vám dá jasné hranice, zmapovaný a rozdělený svět – a budete zakoušet Boha čtením Slova, odděleností a poslušností, jak to my známe už po staletí, budete "vědět" – a to i bez Ježíše.

Nebo si vyberete to, co tolik zdůraznili Jan a jeho lidé – tedy to mystické a obtížně uchopitelné *duchovní zjevení Boha v Ježíši*; a budete je muset chápat jako *světlo, které svítí na všechno ostatní, včetně světla starých Písem*. Pak budete muset Boha zakoušet skrze Ježíše a Ducha, jak napsal Jan (14:10; 17; 15:5; 1J 4:8 a 12...) – samotná znalost Písma vám tedy nebude stačit a budete se muset "narodit znovu". Svět už pro vás pak nebude bezpečně rozdělen, nýbrž nebezpečně otevřený – se všemi těmi rozličnými lidmi, proudy a skupinami... (12:32; 14:31...)

Jenže vy jste už příliš často četli všechna ta vaše evangelia, a tak se obávám, že jste pro mou věc efektivně ztraceni. Obzvlášť pokud máte sklon přemýšlet a hovořit o Ježíši způsobem Janovy komunity.

Přeji vám v tento svatý den šalom.

Avšak vězte, že pokud jde o Mesiáše, mezi mnou a vámi není v této chvíli žádná společné půdy. Víte přece, co o nás Jan napsal: že my farizeové jsme svět (který Ježíšovo světlo nepřijímá a zůstává tedy ve tmě! 1:10; 8:23-24; 9:24 a 29; 14:31; 17:14...) – a že Bůh tak miloval svět, že poslal Ježíše, aby pro nás – *nás*, kteří jsme od nepaměti světlem světa – zemřel a tím *nám* duchovně dal život! (Totéž by se ovšem vztahovalo i na vás...)

P.S.

Pokud se domníváte, že mne rabi Ješua z Nazareta neponechává zcela klidným, máte pravdu. Ta jeho mocná Přítomnost... Mírnil jsem své bratry (7:50-51): nemohli jsme souhlasit s Janem a jeho komunitou, ale neměli jsme je později vylučovat ze synagógy. Jak bolestné rozdělení jednoho lidu...

On zůstal naprosto věrný tomu, co učil. A tak tehdy, po ukřižování, které moji spolubratři považovali za naše vítězství a Janův Ježíš za své duchovní vyvýšení a vrchol své služby, jsem mu přišel vzdát hold – malou poklonu, kterou mi Jan oplatil ve své zprávě (19:39). Víc mi mé čtení Tóry nedovoluje a víc neprozradím.

A takové už naše dvě zprávy zůstanou – Janova a ta moje. Vyberte si tedy před Bohem, a zvolte správně...

Poznámka: tato studie je informována širším studiem Janovských spisů, nikoli pouze uvedenými texty – ty jsou vybrány a uvedeny pouze pro orientaci. Teprve propojením Janových výroků a témat spolu s kontexty do ucelenějšího teologického obrazu je možné dojít k uvedenému typu náhledů.

Bližší znalost dobového kontextu obou tehdejších komunit zůstává omezenou.

Zdroje pro ty, kdo chtějí vědět víc:

Smith, D. Moody: *The Theology of the Gospel of John*. New Testament Theology Series, Cambridge University Press.

Martyn, J. Louis: *History and Theology in the Fourth Gospel*. Third Edition, Westminster John Knox.